

Zdolénjska kapelica na Suhorju

*restavrirana in blagoslovljena
ob shodu 2009*

Dan suhorskega *shoda* 19. julija 2009 se bo še posebej zapisal v spomin z blagoslovitvijo restavrirane *zdolénjske kapelice*.

Visoka stolpasta kapelica stoji pred prvimi hišami na Suhorju, če prideš v vas po cesti iz Buj v dolini reke Reke. Iz zavetja divjega kostanja in košate lipe na strmi vzpetinici v klancu levo pred vasjo, tik pred odcepom poljske poti na *Plahuto*, gleda proti vasi, ki jo varuje že skoraj dvesto let.

Ta stvaritev kulture in nature, človekove ustvarjalnosti in življenjske sile narave, ki je zrasla iz domačih tal, iz sivega *brdnega kamna*, je izjemen kulturni in naravni spomenik v najlepši vasi v Brkinih. Odlikuje se tako po velikosti kot po obliki, ki posnema značilnosti nekaj let poprej zgrajenih zvonikov z odprto rebrasto kupolo. Na Primorskem je brez primere. Zaradi svojih spomeniških kvalitiet je zavarovana v sklopu spomeniške enote Suhorje – vas, ki je v registru nepremične stavbne dediščine vpisana pod evidenčno številko 4808.

Do leta 1980, ko sta bila narejena useka za cesto pred vasjo in za omenjeno poljsko pot, ki sta bili dotlej speljani kar po slemenu, je bila kapelica približno v isti ravnini z njima in skoraj na ravnem. Takrat je bil blizu nje, na drugem kraju ceste, tudi eden izmed treh vaških kalov za napajanje živine – *zdolénjski kal*.

Izročilo o kapelici in njenih ustvarjalcih³

Kapelici stojita na obeh koncih po slemenu razpotegnjenega Suhorja: tej pravijo *zдолénjska*, ker stoji v *Zдолénjskem koncu*, drugi pa *zгорénjska*, ker je v *Zгорénjskem koncu* vasi. Pri obeh rečejo *Pri kapelici*, stari ljudje, ki so rekli kapelici *pila*, pa so pravili *Pri pili*. Pri prvi kapelici je bil *zдолénjski kal*, blizu druge je *zгорénjski kal*, sredi vasi pa je še *sredínski kal*.

Ustno izročilo pravi, da so *zдолénjsko kapelo* klesali domači mojstri. Po istem viru je bil njen vrh zidan v *špico*, vendar *se je razkopal*. Po *prvi vojski* pa je nekdo od Ivanovih s hišne številke 2 – takrat so se pisali Gustinčič – naredil kapelici tak vrh, kakor je zdaj.

Vsaj še od petdesetega do približno sedemdesetega leta po drugi svetovni vojni je šla za Telovo po vasi procesija, zmerom na četrtek. Takrat so na njenih štirih postajah *opletali kapele*. Bile so kakor nekakšna *jute*: spredaj so postavljali dva borova, kasneje jelševa *maja*, zadaj so naredili leseno nosilno ogrodje, nanj pa so napletli zelenih vej, največ lipovih. Tudi vsa pot procesije skozi vas je bila ograjena in okrašena z lipovimi vejami. Procesija se je najprej ustavila pri *zгорénjski kapelici*, potlej je šla k *zдолénjski*, se obrnila in ustavila pri *sredínski kapelici* – ta je bila zmerom blizu spomenika. Zadnja postaja štirih evangelijev je bila na *Gospodovem placu* blizu stopnic k cerkvi suhorskega zavetnika sv. Nikolaja.

Ustnega izročila, da je kapelica delo domačih kamnosekov, ni mogoče ne potrditi ne zanikati, ker ne poznamo pisnih ali drugih virov o tem. Nanj bi utegnilo vplivati mlajše izročilo o zidanju zvonika cerkve sv. Nikolaja na Suhorju leta 1844, ki pravi, da so ga naredili domači kamnoseki in zidarji.

Ker vemo, da je leta 1806 v bližnjih Smrjah sezidal cerkveni zvonik s kamnito rebrasto kupolo (na sliki desno) italijanski zidarski mojster Giovanni Battista Pozoli,⁴ ki mu po tej arhitekturni posebnosti lahko utemeljeno pripišemo še podobne zvonike iz tistega časa v Črnem Kalu (1802), na Pregarjah (ok. 1805) in v Volčjem Gradu (1807), bi lahko sklepali, da je bila tudi suhorska kapelica delo njegove delavnice – ali pa so bila njena dela vsaj vir navdiha in zgled za njeno oblikovanje.

Propadanje kapelice in njeno restavriranje

To, da je kapelica izdelana iz domačega flišnega peščenjaka, je njena kvaliteta, saj je tako skladno ubrana s svojim okoljem, po drugi strani pa hiba, ker je ta kamen dostikrat slabo obstojen in se rad kroji po plasteh in lušči na površini. Tako se je zgodilo tudi s to kapelico. V zadnjih letih se je njeno stanje naglo slabšalo in ji je grozila nevarnost, da bo razpadla. S temeljno ploščo vred je bila že močno nagnjena na eno stran, posamezni njeni deli so bili razpokani, na podstavku in na pokončnih ploščah v nadstropjih so se odluščile ali so odstopale

³ O kapelici so pripovedovali Antonija Krebelj – Stanetova in Janez in Kristina Volk – Ulčarjeva s Suhorja.

⁴ Mojstrovo ime poznamo iz slovenskega besedila pogodbe za zidavo zvonika pri cerkvi v Smrjah, sklenjene leta 1805 med sosesko vasi Smrje in njim. Pogodba se hrani v župnijskem arhivu na Premu.

Opis kapelice

Kapelica, ki je bila postavljena že davnega leta 1813, se s svojo vitko in visoko zgradbo iz klesanega sivega flišnega peščenjaka, razčlenjeno na nadstropja in z rebrasto kupolo na vrhu, zgleduje po zvonikih cerkva na Pregarjah in v Smrjah, ki sta bila sezidana le nekaj let prej. Na širši debeli temeljni plošči stoji pokončen *škvadránc*, podstavek iz enega kosa; na njem je prvo nadstropje z ločno nišo za svete podobe, ki se začenja in končuje z debelo ploščo s profiliranim vencem ali *kvarnižem*, nato še eno nadstropje z ločno nišo, ki ima bolj preprost zaključek. *Kvarniži* krasijo kapelico s treh strani, medtem ko je njena hrbtna stran ravna.

Stene nadstropij so iz debelih pokončnih plošč: prednji sta ločno izrezani za niši, hrbtni sta polni. Prva niša, katere odprtino obdajajo ločni portalček in ploščata pilastra, je manjša, druga, ki je okrašena samo z okvirjem, pa večja. Na loku prve niše je vklesana deljena letnica 1813, ki pove, kdaj je bila kapelica narejena, na navideznem sklepnem kamnu pa je vrezan Jezusov monogram – IHS.¹ Bočni strani niš zapira po en pokončen kamen, vstavljen med prednjo in hrbtno ploščo. V spodnji niši je novejši kipec Matere božje, v gornji pa podoba Jezusa.

Kapelico pokriva pravokotna krovna plošča z ravno odsekanimi robovi. Njena gornja ploskev je nekoliko napeta, da lažje odteka deževnica z nje. S tem namenom so na vseh štirih spodnjih robovih plošče vklesani utori odkapnega nosa. Na njej stoji tako imenovana »odprta kupola« iz štirih kamnitih reber ali *kljuk* pravokotnega prereza. Prednji rebrji sta ukrivljeni, zadnji pa ravni. Vstavljeni so v plitve uture v

plošči, ki so precej daljši od njihovih prerezov, kar dá misliti, da so bili narejeni za ležišča prvotnih reber, ki so bila v spodnjem delu daljša. Zgoraj povezuje rebra nastavek v obliki svitka, ki prek ožjega vratu prehaja v okroglo jabolko. Vanj je vsajen križec iz kovanega železa s trikotno razširjenimi konci krakov in okrašen z vencem. Na koncu gornjega kraka je vrezan napis INRI.²

Od temeljne plošče do gornjega roba krovne plošče meri kapelica skoraj tri metre, do vrha kamnitga jabolka dobrih 390 centimetrov, s križcem na jabolku pa presega štiri metre.

¹ Prvotno je bil IHS okrajšava za grško obliko Jezusovega imena *ΙΗΣΟΥΣ* (= *IESUS*), ki jo sestavljajo prve tri velike črke *jota*, *eta* in *sigma*. Grki so jo torej brali kot *IES*. Ko se je ta okrajšava v nespremenjeni pisni obliki prenesla v kontekst latinskega jezika in latinice, se je polagoma zabrisal pomen teh črk, in so jo začeli brati preprosto kot kratico IHS (ihaes), v kateri so vsaki črki pridali pomen začetnice besede. Tedaj je IHS dobil najsprejemljivejši pomen *I*(esus) *H*(ominum) *S*(alvator) – Jezus, Odrešenik ljudi. Ta monogram z izjemnim simbolnim potencialom je v teku stoletij navdihnil še vrsto drugačnih razlag, ki pa imajo vse isto vsebinsko jedro. Na Suhorju poznajo razlago *Jezus v hostiji sveti*, drugod po Brkinih pa poleg te še *Jezus v hostiji skrit*. Razlage za IHS so povedale: Štefanija Volk – Vovkova s Suhorja, Eda in Jože Ban, Učiteljnovi, Brezovica 8.

Nadja Križman in Dora Resinovič iz Hrušice.

² INRI je latinska kratica, ki pomeni: *Iesus Nazarenus Rex Iudaeroum*, ali po slovensko: Jezus Nazarečan, kralj Judov.

debelejše in tanjše površinske plasti ali tenki lističi, z nekaterih plošč so odpadali tudi večji kosi, profilirani venci so bili ponekod odlomljeni, razpokani ali okrušeni do nespoznavnosti, na vrhu so bila skoraj vsa rebra bolj ali manj razpokana. V gornjem nadstropju se je odluščilo celo lice prednje plošče z okvirjem niše vred in bati se je bilo, da bo odpadel tudi okvir spodnje niše z letnico in IHS-om.

Kako hitro se je slabšalo stanje kapelice v zadnjem času, priča podatek, da je leta 1979 takratni konservator ob ogledu zapisal, da je v razmeroma dobrem stanju in da ni ogrožena, medtem ko je restavrator pred nekaj leti ugotovil, da je potreben takojšen intervencijski restavratorski poseg, ki bo kapelico zaščitil pred nadaljnjim pospešenim površinskim propadanjem in razpadom.

Na podlagi konservatorskega programa za restavriranje kapelice so bila pridobljena potrebna sredstva Ministrstva za kulturo in

Občine Pivka in v letih 2007 do 2009 so restavratorji Območne enote Nova Gorica Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije pod vodstvom Antona Naglosta postopoma reševali ta lepi spomenik. Najprej so z epoksidnimi smolami utrdili razpoke in površine vseh sestavnih delov, kapelico pazljivo razstavili in jo z odpadlimi kosi kamna vred odpeljali v restavratorsko delavnico v Solkan. Tam so posamezne dele očistili, dodatno utrdili, ponovno sestavili in spojili, izdelali kalupe in odtise površin, rekonstruirali večje manjkajoče dele in jih zlepili z originalnimi.

Medtem so vaščani izkopali nagnjeno temeljno ploščo in ploščo pred njo, naredili betonske temelje in ju ponovno položili na mesto. Restavratorji so potem postavili utrjeno osnovno arhitekturo kapelice ter nazadnje še domodelirali manjše okrušene dele in površine, kapelico barvno retuširali in premazali z zaščitnim sredstvom, ki jo bo varoval pred škodljivimi učinki vlage. To zahtevno delo so dokončali ravno pred letošnjim shodom. Suhorci so naredili h kapelici še kamnite stopnice in očistili in uredili njeno okolico.

Božidar Premrl

Viri in literatura:

Postojnsko okrajno glavarstvo. Zemljepisni in zgodovinski opis. Spisali in izdali učitelji v okrajih. Postojna 1889, str. 65; Božidar Premrl, *Turni, teri, lajblci, preslice. Zgodbe zvonikov s Krasa in okolice*, Kulturno društvo Vilenica, Sežana 2007, str. 80–82; Ivan Sedej, *Zapiski XXVII*, tipkopis, hrani INDOK center pri Ministrstvu za kulturo v Ljubljani; spletni: www.suhorje.net; fototeka ZVKDS, Območna enota Nova Gorica.